

KADIN EMEĞİ VE CİNSİYETE DAYALI ÜCRET AYRIMCILIĞI

Nebiye YAMAK^(*)
Ferhat TOPBAŞ^(**)

Özet: Emek piyasalarında gözlenen aksaklıklar içerisinde en önemlisi ve konu ile ilgili araştırmacıların en çok dikkatini çeken kadın emeğine karşı ayrımcılıktır. Ayrımcı uygulamalar içerisinde en açık biçimde gözlenebilen ve tespiti mümkün olan ise ücret ayrımcılığıdır. Çalışmada 1994 yılı Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi verilerinden yola çıkarak özel sektörde çalışan kadınların maruz kaldığı ücret ayrımcılığının derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Oaxaca ve Cotton ayrıştırma yöntemleri kullanılarak yapılan analize göre, cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığı katsayısı her iki yöntemle göre %62 dolaylarında tespit edilmiştir.

Abstract: Gender discrimination is the most important one among the defects in the labour markets and this topic has long interested by labour economists. Wage discrimination is the kind of discrimination which can be clearly observed and easily measured. In this study, we tried to determine the degree of gender wage discrimination by using 1994 Turkish Household Expenditure Survey. We used Oaxaca and Cotton decomposition method and determined wage discrimination coefficient about 62 percent for Turkish Labour Market in this study.

I. Giriş

Günümüzde çalışma hayatına yönelik araştırmalar, emek piyasalarında yaşanan değişimler, cinsiyet gruplarının eğitim ve işgücüne katılımındaki artış ve özellikle de kadın işgücünün çalışma hayatında giderek artan boyutlarda yer alması nedeniyle kadın ve erkek emeğinin ücretlendirilmesine daha doğrusu kadın-erkek ücretleri arasındaki farklara ve bu farkların nedenlerine odaklanmış durumdadır. Bu ilginin önemli bir nedeni de ücretin, çalışanların ekonomik refahının en önemli belirleyicisi olmasının yanı sıra fiilen çalışmayan kişiler için de potansiyel bir kazancı temsil ediyor olmasıdır (Blau ve Kahn, 1999, s.625). Ayrımcılık nedeniyle piyasa ücretleri erkek çalışanlara nazaran düşük olan kadın işgücünün çalışma hayatı dışında kalmayı tercih etmesi muhtemel bir sonuçtur. Ücret farklılıkları, kadın emeğinin eğitim, tecrübe gibi verimlilikle sıkı sıkıya ilişkili beşeri sermaye donanımlarındaki yetersizliklerden veya kadın emeğine yönelik ayrımcı davranışlardan kaynaklanmaktadır.

Emek piyasalarında ayrımcılık, verimlilikle ilişkisi olmayan önyargılardan ötürü, aynı bilgi ve beceri düzeyindeki bireylere farklı davranılması sonucu ortaya çıkar (Clain ve Leppel, 2001, s.37). Emeğin verimliliği ile ilgisi olmayan özellikler, kişiler arasında ayırım yapmanın kriteri

^(*) Prof.Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

^(**) Arş.Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

olarak kullanılmakta, bunun sonucunda verimlilikleri aynı olan kişiler farklı muamele görmektedirler. Yani eşitlere eşitsizlik yapılmaktadır(Elliott, 1997, s.381). Ayrımcılığın emek piyasasında ortaya çıkış ve görünüş biçimleri farklılık göstermektedir. Eşit şartlardaki iki bireye farklı muamele yapılmasının bir sonucu olan ayrımcılık, sosyal ve ekonomik açıdan verimsiz olmasının yanısıra, hakkaniyet ölçütlerine ters düşen bir uygulamadır. Ayrımcılık ücretlerdeki farklılıkların dışında çok farklı biçimler alabilir. Emek piyasasında bazı gruplar işte ilerleme imkanlarından yoksun bırakılmakta, istihdam fırsatlarından eşit yararlanamamakta veya bazı işlere mahkum edilmektedirler(Elliott, 1997, s.381).

Bu çalışmanın amacı, cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığının nedenlerini incelemek ve Türkiye’de kadın emeğinin karşı karşıya kaldığı ücret ayrımcılığının derecesini tespit etmektir. Bunu yaparken de öncelikle teorik bir çerçeve oluşturmak amaç edinilmiştir. Çünkü ayrımcılığın muhtemel nedenlerini ortaya koyan bir çok teorik çalışma ve bir o kadar da farklı yaklaşım mevcuttur. Ardından Türkiye’de çalışma hayatı içerisindeki kadın emeğinin beşeri sermaye özellikleri ele alınacaktır. Unutulmamalıdır ki, yaklaşım tarzları ne kadar farklı olursa olsun konu ile ilgili her teorik açıklamanın ortak paydası, ücretin asıl belirleyicisinin beşeri sermaye özellikleri olduğunu benimsemiş olmalarıdır. Çalışmada Devlet İstatistik Enstitüsü(DİE) tarafından hazırlanan 1994 yılı Hanehalkı Gelir Tüketim Anketi verileri kullanılacaktır.

II. Ayrımcılık Teorileri

Ayrımcılığın gerçek nedenlerini belirlemek kolay değildir. Çünkü ayrımcılığın farklı türleri birbirlerini etkilemekte ve güçlendirmektedir. Emek piyasası ayrımcılığı konusundaki ekonomik literatür iki temel kategoriye ayrılabilir. İlki, Becker(1971) ve onun takipçileridir. Bu tip literatür ayrımcı duygulara ve bunların emek piyasasındaki yansımalarına odaklanmıştır. Diğer grupta ise, ayrımcılığı belirgin bir istekten ziyade kusurlu bilgiye dayandıran kasıtlı ayrımcılığa ve istatistiksel ayrımcılığın çeşitli formlarına odaklanan çalışmalar yer almaktadır(Jonsson, 2001, s.943).

Becker(1971), tam rekabetçi olmayan piyasalarda kadınlara karşı ayrımcı davranışların gelişebileceği gerçeğine özellikle vurgu yapmaktadır. Yine Becker tarafından geliştirilen bir başka modelde, kadınların hane içerisinde oynadıkları rol nedeniyle emek piyasalarında yeterli çabayı gösteremedikleri ve bununda ayrımcılığa neden olduğu iddia edilmektedir. Yine buna benzer bir açıklama tarzı da Blau ve Kahn(1999) tarafından getirilmiştir. Blau’ya göre kadınlar hane içerisindeki rolleri nedeniyle çalışma hayatında süreksiz bir durum sergilemekte ve buda düşük ücretlerin temel belirleyicisi olmaktadır. Becker’in modeli, işverenin faydasının, karların ve firmanın işgücü içerisindeki erkek çalışan sayısına sıkı sıkıya bağlı olduğu bir fonksiyonun varlığına dayanmaktadır(Rivas ve Rossi, ty, s.2). Eğer kadın ve erkek ücretleri eşitse, işveren faydasını sadece erkek işçileri işe alarak maksimize edebilecektir.

Eğer kadınların ücretleri erkeklerin ücretlerinden düşükse (üretimde cinsiyet grupları arasında tam ikame olduğu varsayılmaktadır), firmanın işgücü içerisinde erkek çalışan sayısı arttıkça işverenin karı düşecektir (Johnes, Sapsford, 1996, s.12).

İstatistiksel ayrımcılık teorileri ise, ayrımcılığın, eksik bilgiler dünyasında firmaların potansiyel işgücünün niteliklerini değerlendirmede benimsedikleri süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkabileceğidir (Elliott, 1997, s.393). Bu tür ayrımcılıktaki en önemli farklılık ayrımcılığın, belirgin bir istek veya önyargıdan ziyade kusurlu bilgiye dayandırılmasıdır (Jonsson, 2001, s.1943). Ayrımcılığın istatistik teorileri bireysel ayrımcılığı açıklayabilir ama grup ayrımcılığını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Eğer genel olarak kadınlar erkeklerden daha düşük ücret alıyorsa, bu istatistiksel ayrımcılık sonucu değildir. İstatistiksel ayrımcılık, üretkenlik ortalama etrafında dağılmışsa, neden eşit üretkenliğe sahip bireylerin farklı ücret alabileceklerini açıklar.

III. Çalışma Hayatında Kadın İşgücü

Çalışma hayatında kadın işgücüne yönelik ücret ayrımcılığının derecesini tespit etmeden önce, kadın işgücü ile ilgili bazı istatistiksel bilgiler vermek faydalı olacaktır. Çünkü yukarıda da vurgulandığı gibi farklı ayrımcılık türleri birbirini etkilemekte ve güçlendirmektedir. Bu nedenle kadınların, işe alma, işte terfi, meslek seçimi ve hatta eğitim fırsatlarından yararlanma da karşı karşıya kaldıkları ayrımcı tutumlar, çalışma hayatına dahil olan kadın işgücüne yönelik ücret ayrımcılığına zemin hazırlamaktadır.

Hanehalkı İşgücü anketi 2003 yılı III. dönem geçici sonuçlarına göre, toplam istihdam 22 milyon 411 bin kişi, işsiz sayısı ise 2 milyon 328 bin kişi, işgücüne katılma oranı %50.5, işsizlik oranı ise %9.4 olarak tahmin edilmiştir. Cinsiyet gruplarına göre işgücüne katılma oranı ise, erkeklerde %72.5, kadınlarda %28.8 olarak gerçekleşmiştir. Kadın istihdamı geçen yılın aynı dönemine göre %6.6 (454 bin kişi) azalmıştır. Bu da tarım sektöründe çalışan ücretsiz aile işçilerinin sayısındaki düşüştan kaynaklanmaktadır. Kentsel yerlerde kadın istihdamının toplam istihdam içerisindeki payı %19.9 iken, bu oran kırsal yerlerde %38.2 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam edilen kadınların %62.9'u tarım sektöründe çalışmakta ve tarım sektöründeki kadınların %82.8'ini ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır. Türkiye genelinde istihdam edilen kadınların %54.4(3 milyon 501 bin kişi)'ü ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye genelinde işgücüne dahil olmayan ev kadınları %51.8(12 milyon 584 bin kişi) ile işgücüne dahil olmayan nüfus içerisinde en büyük paya sahiptir. Bu durum kent-kır ayrımı dikkate alındığında da farklılaşmamaktadır. Kentsel yerlerde işgücüne dahil olmayanların %53.5'ini, kırsal yerlerde ise %48.1'ini ev kadınları oluşturmaktadır. İşteki durum ve ekonomik faaliyete göre cinsiyet grupları incelendiğinde, Türkiye genelinde ücretsiz aile işçiliği kadınlarda %54.4, erkeklerde ise %9.8'dir. Yine aynı döneme ilişkin sonuçlara

göre, eğitilmiş gençlerde işsizlik oranı, erkeklerde %29.3, kadınlarda ise %36.4 olarak gerçekleşmiştir. Geçen yılın aynı dönemi göz önüne alındığında, kadın istihdamı sadece hizmetler sektöründe bir artış (19 bin kişi) göstermiş, tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinde ise azalış (473 bin kişi) göstermiştir(<http://www.die.gov.tr>).

Sonuçları kısa bir biçimde özetlemek gerekirse;

- Kadın işgücü istihdam fırsatlarından eşit bir şekilde yararlanamamaktadır,
- Kadın işgücü niteliksiz emeğe ihtiyaç duyan mesleklerde yoğunlaşmıştır,
- Toplam istihdamda daralma söz konusu olduğunda bundan ilk ve en fazla zarar gören kadın işgücü olmaktadır,
- Çalışan kadınların büyük bir kısmı(%54.4) ücretsiz aile işçisidir, çalışma hayatı dışında kalanların ise %51.8'ini ev kadınları oluşturmaktadır.

Sadece bu sonuçlar bile kadının çalışma hayatındaki konumunun hane içerisindeki rolü ile ne denli sıkı bir ilişki içerisinde olduğunun göstergesidir.

IV. Ayrıştırma Yöntemi

Geleneksel olarak ayrımcılığın derecesi, ücret farklarının açıklanan ve açıklanamayan unsurlarının, cinsiyete göre ayrılmasına dayanan bir ayrışım metodolojisi kullanılarak ölçülür. Açıklanamayan unsurların ayrımcılığın en az bir elementini içerdiği öne sürülürken, ayrışımın açıklanan unsurlarının cinsiyet grupları arasındaki farklılaşan okul standartları, tecrübe seviyeleri gibi verimliliği belirleyen etkenlerden ötürü meydana geldiği ileri sürülmektedir(Hinks ve Watson, 2001, s.605)

Ücret fonksiyonunun belirlenmesi hakkındaki ekonometrik literatür çok farklı ücret modeline sahiptir. Fakat tüm bu denklemlerdeki ortak nokta, ücretin, donanım faktörleri ve fiziksel faktörler olarak gruplandırılabilir iki farklı değişkenler grubunun fonksiyonu olarak kabul edilmesidir. Bireyin sahip olduğu, eğitim, tecrübe, işteki pozisyon gibi beşeri sermaye faktörleri donanım faktörlerini oluştururken, ırk, cinsiyet, coğrafi bölge ve ulusal köken gibi değişkenlerde fiziksel faktörleri oluşturmaktadır.

Genel ücret fonksiyonu;

$$\ln(w_i) = f(s_i, x_i, z_i) + u_i \quad (1)$$

şeklinde yazılabilir. Burada $\ln(w_i)$, kişinin ücretinin doğal logaritması, s_i , eğitim süresi, x_i , fiili iş tecrübesi, z_i , kişinin fiziksel özellikleri (ırk, cinsiyet, ulusal köken vb.), ve u_i , ise rassal hata terimini temsil etmektedir.

Ayrıştırma analizinde kullanılan yöntemlerden ilki Oaxaca(1973) ayrıştırma yöntemidir. Ayrıştırma analizinde temel kriter, her bir grup için ayrı olarak koşulan EKK(En Küçük Kareler) denklemlerinin katsayılarından ve grupların fiziki ve beşeri donanımlarını belirleyen değişken vektörlerinin ortalamasından yola çıkarak, aynı özelliğe sahip bireylerin kazançları farklı olup

olmadığıdır. Eğer kazançlarda bir farklılık söz konusu ise piyasa ayrımcılığından bahsedilmektedir. Qaxaca'ya göre ayrımcılığın olmadığı durumda, eğitim, tecrübe meslek ve benzeri donanımları eşit olan kadın ve erkek aynı ücreti alacaktır. Eğer bahsedilen donanımları aynı olan bireyler farklı ücret alıyorsa burada ayrımcılığın varlığından söz edilir.

$$\ln(w_e) = X_e \beta_e + u_e \quad (2a)$$

$$\ln(w_k) = X_k \beta_k + u_k \quad (2b)$$

Burada, w saatlik ücret düzeyi, X kişisel özellikler vektörü, β en küçük kareler (EKK) yöntemi ile tahmin edilecek edilen katsayılar vektörü, u rassal hata terimini ve e ve k alt indisleri de sırasıyla erkek ve kadın çalışanları temsil etmektedir.

Qaxaca ayrıştırma yöntemine göre yukarıdaki denklemlerden yola çıkarak toplam ücret farkı şöyle bulunabilir:

$$\overline{\ln(w_e)} - \overline{\ln(w_k)} = (\overline{X_e} - \overline{X_k})\beta_e + \overline{X_k}(\beta_e - \beta_k) \quad (3a)$$

$$\overline{\ln(w_e)} - \overline{\ln(w_k)} = (\overline{X_k} - \overline{X_e})\beta_k + \overline{X_e}(\beta_e - \beta_k) \quad (3b)$$

Bu yöntemlerden hangisinin kullanılacağı, yapılan analizde avantajlı ve dezavantajlı tarafın hangisi olduğuna bağlıdır. Emek piyasalarında kadınlar aleyhine bir ayrımcılık olduğu düşüncesinde hareket ettiğimiz için (3a) denklemini kullanmak daha doğru olacaktır. Çünkü kadınlar için bulunan katsayıları kullanan (3b) denkleminin sonuçları daha yüksek çıkmaktadır. Bu nedenle (3a) denklemini kullanmak daha tutarlı sonuçlara ulaşmak açısından daha yararlı olmaktadır ve deneysel çalışmaların tamamında da bu görüş hakimdir.

Denkleme sağ taraftaki ilk terim donanım farklılıklarından kaynaklanan ücret farklarını vermektedir. Kişisel özellikler vektörleri ortalaması ve dolayısıyla donanım ortalamaları eşit olduğu takdirde, $(\overline{X_e} - \overline{X_k})\beta_e$ 'e sıfıra eşit olacağı için beşeri ve fiziksel sermaye donanımından kaynaklanan ücret farklılıkları olmayacaktır. Denklemin sağındaki ikinci terim ise cinsiyetler arasındaki, her bir faktörün veya en azından bir faktörün piyasadaki getiri farkını vermektedir. Bu terim piyasadaki ayrımcılıktan kaynaklanan ücret farklılığının değerine eşittir.

Oaxaca ayrıştırma metodunun en fazla eleştirildiği nokta ayrımcılığın olmadığı durumdaki ücret düzeyinin gözlemlenememesi ve bu nedenle tayininde güçlükler olmasıdır. Bu belirsizlik nedeniyle (3a) veya (3b) denklemlerinden hangisinin seçilmesi gerektiği konusunda tereddütler mevcuttur. Bu seçim aşamasında indeks sayılar problemi ile karşılaşılması olasıdır. Bu nedenle, ayrımcılığı olmadığı bir piyasadaki ücret düzeyi ile ilgili olarak Cotton (1988) tarafından geliştirilen ayrıştırma yöntemi bu problemi

ortadan kaldırması bakımından daha tercih edilir olarak görünmektedir. Bu ayrıştırma yöntemi,

$$\ln(w_e) - \ln(w_k) = (\overline{X_e} - \overline{X_k})\beta^* + \overline{X_e}(\beta_e - \beta^*) - \overline{X_k}(\beta_k - \beta^*) \quad (4)$$

$$\beta^* = f_e\beta_e + f_k\beta_k \quad (5)$$

şeklinindedir. Burada β^* terimi ayrımcılığın olamadığı durumdaki gözlenemeyen ücret yapısını temsil etmektedir. Denklemden e ve k alt indisleri ile gösterilen f terimi erkeklerin ve kadınların istihdamdaki oranlarını göstermektedir.

Eşitliğin sağındaki ilk terim dananım farklılıkları ile açıklanan ücret farkını, ikinci terim erkeklerin ücret avantajını ve son terim de kadınların ücret dezavantajını göstermektedir. Son iki terimin toplamı Oaxaca'nın ayrımcılık farkına eşittir. Yöntemin avantajı sadece indeks sayılar problemini ortadan kaldırması değil, aynı zamanda verimlilik farklarından kaynaklanmayan ücret farklarının elementlerini yani erkeklerin emek piyasalarındaki avantajlı durumlarından ve kadınların dezavantajlı durumlarından kaynaklanan ayrımcılık ücretlerini ayrı ayrı göstermesidir.

V. Ücret Denklemleri

Çalışmanın temel amacı, cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığının varlığını ve derecesini tespit etmek olduğu için sadece ücretli ve yevmiyeli çalışanlar analize dahil edilmiştir.

Ayrıştırma analizi için kullanılacak ücret denklemleri yarı logaritmik formda kadın ve erkek çalışanlar için ayrı ayrı tahmin edilmiştir. Çalışma Ekonomisi literatüründe en yaygın ve basit ücret denklemi, ücreti eğitim, deneyim ve deneyimin karesinin bir fonksiyonu olarak gören ve "Temel İnsan Sermaye Modeli" olarak isimlendirilen denklemdir. Çalışmada temel insan sermayesi modelinin sadece eğitim ve deneyim değişkeni ile sınırlı olmasından kaynaklanan eleştirileri de dikkate alarak modele potansiyel deneyimi temsil etmesi için yaş değişkeni de dahil edilmiştir. Tahmin edilecek ücret denklemlerinden ilki aşağıdaki gibidir.

$$\ln w_i = \beta_0 + \beta_1 D_i + \beta_2 D_i^2 + \beta_3 E_i + \beta_4 Y_i + \varepsilon_i \quad (6)$$

Burada, w ortalama saatlik ücreti, D kişinin yıl olarak sahip olduğu deneyimini, E kişinin yıl olarak toplam eğitim süresini, Y kişinin yaşını ve ε hata terimini temsil etmektedir. Birinci modelde eğitimin ücret üzerindeki etkisini sadece eğitime yapılan ilave bir yıllık yatırımın getiri olarak ölçülebiliyoruz. Her bir eğitim düzeyinin ücret üzerindeki etkisini ayrı ayrı görebilmek için ikinci modelde eğitim değişkeni kukla değişkenler biçiminde modele dahil edilmiştir. Tahmin edilecek ikinci ücret denklemi aşağıdaki gibidir.

$$\ln w_i = \beta_0 + \beta_1 D_i + \beta_2 D_i^2 + \sum \alpha_j E_{ji} + \beta_3 Y + \varepsilon_i \quad (7)$$

E_{ji} değişkeni dışında diğer tüm değişkenler birinci modelle aynıdır. E_{ji} değişkeni j her bir eğitim düzeyini temsil etmek üzere i'nci kişinin eğitim düzeyini göstermektedir. Ekteki regresyon sonuçlarını veren tablodan eğitimin kaç grup altında toplandığı ve bu grupların hangi eğitim düzeyini gösterdiği görülebilir. Bu modelin sonuçları cinsiyetlere göre her bir eğitim düzeyinin getirisinin hesaplanmasına ve ayrıca eğitim düzeylerine göre ayrıştırma analizinin yapılabilmesine imkan verecektir. Model tahmin edilirken model dışında tutulan kukla değişken okuma ve yazma bilmeyenleri temsil eden kukla değişken olarak alınacaktır.

Son olarak daha fazla sayıda açıklayıcı değişkenin dahil edildiği ve en kapsamlı olan üçüncü model tahmin edilecektir. Bu modele, bölgesel kalkınmışlık düzeyinin ayrımcılık üzerine etkisini ölçebilmek amacıyla coğrafi bölge kukla değişkenleri, kişinin mesleğinin etkisini ölçmek amacıyla meslek kukla değişkenleri ve işyeri büyüklüğünün etkisini ölçebilmek amacıyla işyerinde çalışan kişi sayılarına göre oluşturulmuş kukla değişkenler modele dahil edilmiştir.

$$\ln w = \beta_0 + \beta_1 D_i + \beta_2 D_i^2 + \sum \alpha_j E_{ji} + \beta_3 Y_i + \sum a_k B_{ki} + \sum b_l M_{li} + \sum c_m K_{mi} + \varepsilon_i \quad (8)$$

Burada, bir önceki denkleme ilave olarak, coğrafi bölgeleri temsilen B_{ki} değişkeni, kişinin mesleğini temsilen M_{li} değişkeni ve işyerinde çalışan kişi sayısını temsilen K_{mi} değişkeni modele ilave edilmiştir. j, k, l ve m alt indisleri ilgili değişkenlere göre oluşturulan kukla değişken sayılarını göstermektedir.

VI. Ayrıştırma Analizi Sonuçları

Çalışmada, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanan 1994 yılı Hanehalkı Gelir dağılım anketi verileri içerisinde özel sektörde çalışan 2195 kadın 10046 erkek olmak üzere toplam 12241 mikro veriden faydalanılmıştır.

A. Birinci Modele Göre Ayrıştırma Analizi Sonuçları

Birinci model (Denlem 6) sonuçlarına Oaxaca ayrıştırma yöntemi uygulandığında (burada daha tutarlı sonuçlar verdiği düşünülen 3a denklemi sonuçları dikkate alınmıştır) cinsiyetler arası ücret ayrımcılığı katsayısı (DC) 0.62 bulunmuştur, aynı katsayı Cotton yöntemine göre ise 0.625 olarak bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1: Birinci Modele Göre Ayrıştırma Analizi Sonuçları

Oaxaca Ayrıştırma Yöntemi (Denklem 3a ve 3b)				
	Erkek Denklemi (Denklem 3a)		Kadın Denklemi (Denklem 3b)	
Değişkenler	$(\bar{X}_e - \bar{X}_k)\beta_e$	$\bar{X}_k(\beta_e - \beta_k)$	$(\bar{X}_k - \bar{X}_e)\beta_k$	$\bar{X}_e(\beta_e - \beta_k)$
Sabit		0,710000		0,710000
D	0,246529	-0,066379	0,286571	-0,106420
D ²	-0,136360	0,023713	-0,164276	0,051630
E	0,002902	-0,351498	0,004844	-0,353440
Y	0,053546	0,305105	0,015462	0,343188
Cotton Ayrıştırma Yöntemi (Denklem 4)				
	$(\bar{X}_e - \bar{X}_k)\beta^*$	$\bar{X}_e(\beta_e - \beta^*)$	$\bar{X}_k(\beta_k - \beta^*)$	
Sabit	0,000000	0,129310	-0,580690	
D	0,253822	-0,019382	0,054289	
D ²	-0,141444	0,009403	-0,019395	
E	0,003256	-0,064371	0,287481	
Y	0,046610	0,062504	-0,249537	
	0,162244	0,117464	-0,507851	

Oaxaca yöntemi sonuçlarına göre, cinsiyetler arası ücret farklılığının %78'i, Cotton yöntemi sonuçlarına göre ise %92'si ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. Sonuçlar Beşeri Sermaye Teorisi'nin, kadınların beşeri sermayelerine yatırımlarının ayrımcılığı ortadan kaldıracığı yolundaki öngörülerini doğrulamaktadır. Çünkü, deneyim ve eğitimdeki artışlar kadınlara yönelik ayrımcılığı azaltıcı etki yapmaktadır. Fakat aynı durum yaştaki artışlar için söz konusu değildir. Yaştaki artış ayrımcılığın derecesini artırmaktadır. Ayrımcılığı azaltıcı etki en fazla eğitim değişkeni için söz konusudur.

B. İkinci Modele Göre Ayrıştırma Analizi Sonuçları

İkinci model sonuçlarına Oaxaca ayrıştırma yöntemi uygulandığında (Denklem 3a) ayrımcılık katsayısı 0.614 olarak bulunmuştur ve toplam ücret farkının %78'inin ayrımcılıktan kaynaklandığı tespit edilmiştir (Tablo 2). Aynı model sonuçları Cotton ayrıştırma yöntemine tabi tutulduğunda ise ayrımcılık katsayısı 0.512 bulunmuştur ve bu toplam ücret farkının %88'inin ayrımcılıktan kaynaklandığı göstermektedir. Eğitim düzeylerine göre oluşturulan kukla değişkenlerin ayrımcılığa etkileri incelendiğinde her bir eğitim düzeyi için kadınlar lehine bir sonuç elde edilmiştir. Özellikle lise mezunu olmanın, ücretleri kadınların lehine etkilediği ve toplam ücret ayrımını %14 nispetinde azalttığı gözlenmiştir.

Tablo 2: İkinci Modele Göre Ayırıştırma Analizi Sonuçları

Oaxaca Ayırıştırma Yöntemi (Denklem 3a ve 3b)				
	Erkek Denklemi (Denklem 3a)		Kadın Denklemi (Denklem 3b)	
Değişkenler	$(\bar{X}_e - \bar{X}_k)\beta_e$	$\bar{X}_k(\beta_e - \beta_k)$	$(\bar{X}_k - \bar{X}_e)\beta_k$	$\bar{X}_e(\beta_e - \beta_k)$
Sabit Katsayı		0,534000		0,534000
D	0,244393	-0,069920	0,286571	-0,112098
D ²	-0,135286	0,022345	-0,161592	0,048651
E ₂	0,058746	-0,063559	0,077403	-0,082216
E ₃	0,018028	-0,023544	0,031069	-0,036586
E ₄	-0,043973	-0,089856	-0,072603	-0,061227
E ₅	-0,019644	-0,024880	-0,027991	-0,016532
E ₆	-0,000980	-0,001219	-0,001533	-0,000666
Y	0,051707	0,331116	0,010377	0,372446
Cotton Ayırıştırma Yöntemi (Denklem 4)				
	$(\bar{X}_e - \bar{X}_k)\beta^*$	$\bar{X}_e(\beta_e - \beta^*)$	$\bar{X}_k(\beta_k - \beta^*)$	
Sabit Katsayı	0,000000	0,097256	-0,436744	
D	0,252075	-0,020416	0,057186	
D ²	-0,140077	0,008861	-0,018276	
E ₂	0,062144	-0,014974	0,051984	
E ₃	0,020403	-0,006663	0,019256	
E ₄	-0,049188	-0,011151	0,073491	
E ₅	-0,021165	-0,003011	0,020348	
E ₆	-0,001081	-0,000121	0,000997	
Y	0,044179	0,067833	-0,270811	
	0,167291	0,117613	-0,502568	

C. Üçüncü Modele Göre Ayırıştırma Analizi Sonuçları

Model 3 sonuçları Oaxaca ayırıştırma (Denklem 3a) yöntemine tabi tutulduğunda elde edilen ayrımcılık katsayısı 0.53'tür ve bu toplam ücret farkının %70'ine denk düşmektedir (Tablo 3). Oaxaca ayırıştırma yöntemi sonuçlarına göre deneyim, kadınlar aleyhine olan ücret ayrımcılığını azaltıcı etkide bulunmaktadır (0.109), aynı şekilde üniversite ve sonrası bir diploma sahipliği de, kadın erkek ücret farkına ayrımcılığı azaltıcı yönde tesir etmektedir. Yüksekokul veya fakülte mezuniyeti %2 ve master veya doktora mezuniyeti %1 nispetinde ücret farklarını azaltmaktadır. Beklenildiği işyeri büyüklüğü de toplam ücret ayrımcılığı üzerinde önemli ve anlamlı bir rol oynamaktadır. İşyerinde çalışan kişi sayısının 10-24 kişi arasında olması ücret ayrımcılığını %6, çalışan sayısının 24'ten fazla olması ise %13 azaltmaktadır. Beklentinin bu yönde olmasının nedeni, sendikal faaliyetlerin büyük ölçekli

işletmelerde daha fazla olması ve bu tür işletmelerde ücretlendirmenin profesyonel yaklaşımlarla belirlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 3: Üçüncü Modele Göre Ayrıştırma Analizi Sonuçları

	Oaxaca Ayrıştırma Yöntemi (Denklem 3a ve 3b)			
	Erkek Denklemi (Denklem 3a)		Kadın Denklemi (Denklem 3b)	
Değişkenler	$(\bar{X}_e - \bar{X}_k)\beta_e$	$\bar{X}_k(\beta_e - \beta_k)$	$(\bar{X}_k - \bar{X}_e)\beta_k$	$\bar{X}_e(\beta_e - \beta_k)$
Sabit Katsayı		0,337000		0,337000
D	0,239052	-0,109004	0,304807	-0,174759
D ²	-0,129381	0,025538	-0,159444	0,055601
E2	0,052116	0,092975	0,024824	0,120267
E3	0,014767	0,007202	0,010778	0,011191
E4	-0,037036	0,002030	-0,036390	0,001383
E5	-0,016175	-0,005568	-0,018043	-0,003700
E6	-0,000878	-0,000725	-0,001207	-0,000396
Y	0,045517	0,353786	0,001358	0,397946
B1	-0,000860	-0,006423	-0,001672	-0,005611
B2	0,010024	0,004942	0,011767	0,003199
B3	0,003057	-0,020851	-0,001065	-0,016729
B4	-0,009355	0,007249	-0,013234	0,011128
B5	0,002909	-0,001580	0,002718	-0,001389
B6	-0,001203	0,003521	-0,005291	0,007610
M1	-0,004733	0,003144	-0,003595	0,002006
M2	0,000743	-0,099593	-0,025656	-0,073194
M3	0,100754	0,051617	0,141575	0,010796
K2	-0,003072	-0,035544	-0,007584	-0,031032
K3	-0,040943	-0,072596	-0,065115	-0,048425

Meslek grupları için genel bir değerlendirmek yapıldığında, ikinci meslek grubuna dahil olan idari, ticari ve hizmet grubu mesleklerde ayrımcılığın kadınlar lehine %18 daha az olduğu fakat diğer meslek gruplarında olmanın erkekler lehine ücret avantajını koruduğu görülmektedir.

Model 3 ile tahmin edilen sonuçlar Cotton yöntemine göre ayrıştırma analizine tabi tutulmuş ve ayrımcılık katsayısı 0.54 olarak bulunmuştur (Tablo 4). Bu yöntemle göre, toplam ücret farkının %72'si ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 4: Üçüncü Modele Göre Cotton Ayrıştırma Analizi Sonuçları*

Değişkenler	Cotton Ayrıştırma Yöntemi (Denklem 4)		
	$(\bar{X}_e - \bar{X}_k)\beta^*$	$\bar{X}_e(\beta_e - \beta^*)$	$\bar{X}_k(\beta_k - \beta^*)$
Sabit Katsayı		0,061377	-0,275623
D	0,251028	-0,031828	0,089152
D ²	-0,134856	0,010126	-0,020886
E2	0,047145	0,021904	-0,076042
E3	0,014041	0,002038	-0,005890
E4	-0,036919	0,000252	-0,001660
E5	-0,016515	-0,000674	0,004554
E6	-0,000938	-0,000072	0,000593
Y	0,037475	0,072477	-0,289352
B1	-0,001008	-0,001022	0,005253
B2	0,010341	0,000583	-0,004042
B3	0,002307	-0,003047	0,017054
B4	-0,010061	0,002027	-0,005929
B5	0,002874	-0,000253	0,001292
B6	-0,001948	0,001386	-0,002880
M1	-0,004526	0,000365	-0,002571
M2	-0,004065	-0,013331	0,081454
M3	0,108188	0,001966	-0,042216
K2	-0,003894	-0,005652	0,029071
K3	-0,045345	-0,008819	0,059374
	0,213324	0,109803	-0,439295

* + işaretli değerler erkekler için avantajı,

- işaretli değerler kadınlar için avantajı temsil etmektedir.

VII. Genel Değerlendirme

Kadının toplumdaki ve hane içerisindeki rolü, kadın emeğinin çalışma hayatındaki sınırlarını oluşturmaktadır. Bu konuda, yapısal, ekonomik ve toplumsal etkenler birbirini desteklemekte ve sistemdeki aksamalar kadınları dezavantajlı duruma düşürmektedir. Kadının hane dışı yaşama katılımı ve hane için üretimden toplum için üretime dahil olması yadırganmakta, kadın emeği yetersiz, aile içi sorumlulukların öncelikle kadına ait görülmesi nedeniyle süreksiz ve kadınlara atfedilen fiziksel özellikler nedeniyle verimsiz değerlendirilmektedir.

Ücret ayrımcılığı, kadın emeğine yönelik ayrımcı uygulamalar zincirinin son halkasıdır. Bu zincir kadının hane içerisindeki rolünden başlayarak, halka halka ilerlemekte, her halka kendinden öncekinden güç alırken kendinden sonraki ayrımcı halkaya zemin hazırlamaktadır. 1994 yılı Hanehalkı Gelir Dağılım Anketi verilerinden yola çıkılarak yapılan analiz

sonucunda, cinsiyet grupları arasındaki ücret farklarının Oaxaca ayrıştırma yöntemine göre %78'i, Cotton ayrıştırma yöntemine göre %80'i ücret ayrımcılığından kaynaklanmaktadır.

Kaynaklar

- Becker, Gary(1971), *The Economics of Discrimination*, Second Edition, The University of Chicago Pres, Chicago.
- Blaug Francine D. ve Kahn Lawrence M.(1999), "Analyzing the Gender Pay Gap", *The Quarterly Review of Economics and Finance* 39, ss. 625-646.
- Clain Suzanne H. ve Leppel Karen(2001), "An Investigation into Sexual Orientation Discrimination as an Explanation for Wage Differences", *Applied Economics*, 33, ss. 37-47.
- Cotton, J.(1988), "On the Decomposition of Wage Differentials", *Review of Economics and Statistics*, 70, ss.236-243.
- Elliott, Robert F.(1997), *Karşılaştırmalı Çalışma Ekonomisi*, Çev: Gülay TOKSÖZ ve diğerleri, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, No: 210, Ankara.
- Hinks, Timothy ve Watson, Duncan(2001), "A Multinomial Logit Nondiscriminatory Approach to Estimating Racial Wage and Occupational Discrimination", *Applied Economics*, 33, ss. 605-612.
- Johnes Geraint ve Sapsford David(1996), "Some Recent Advances in the Economic Analysis of Discrimination", *International Journal of Manpower*, 17(1), ss.10-25.
- Jonsson, Petur O.(2001), "Networks, Culture, Transaction Cost and Discrimination", *International Journal of Social Economics*, 28(10), ss. 942-958.
- Oaxaca, Ronald.(1973), "Sex Discrimination in Wages", Orley Ashenfelter, Albert Rees (Der), *Discrimination in Labor Markets*, Princeton University Press, New Jersey, ss.3-33.
- Rivas, Fernanda ve Rossi, Maximo, "Wage Discrimination, in Uruguay (1991-1997)", <http://decon.edu.uy/~mito/discrimi.pdf> (10.04.2003)
- <http://www.die.gov.tr>

Ek Tablo Erkek ve Kadın İçin Ücret Denklemleri Sonuçları

Değişken	Erkek			Kadın		
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3
Sabit	10.439*** (0.30)	10.542*** (0.042)	10.654*** (0.042)	9.729*** (0.072)	10.008*** (0.083)	10.317*** (0.099)
Deneyim (D)	0.00946*** (0.003)	0.00938*** (0.003)	0.00917*** (0.002)	0.110*** (0.008)	0.110*** (0.008)	0.117*** (0.007)
Deneyimin Karesi/100	-0.254*** (0.008)	-0.252*** (0.008)	-0.241*** (0.008)	0.306*** (0.031)	-0.301*** (0.031)	-0.297*** (0.028)
Eğitim (E)	0.151*** (0.005)			0.252*** (0.010)		
İlkokul Mezunu (E ₂)		0.381*** (0.033)	0.338*** (0.032)		0.502*** (0.057)	0.161** (0.056)
Ortaokul Mezunu (E ₃)		0.470*** (0.039)	0.385*** (0.038)		0.810*** (0.088)	0.281* (0.085)
Lise Mezunu (E ₄)		0.748*** (0.038)	0.630*** (0.038)		1.235*** (0.068)	0.619*** (0.072)
Üniversite Mezunu (E ₅)		1.325*** (0.052)	1.091*** (0.055)		1.888*** (0.0102)	1.217*** (0.104)
Master veya Doktora (E ₆)		2.373*** (0.0326)	2.127*** (0.313)		3.711*** (0.627)	2.923*** (0.566)
Yaş (Y)	0.00151*** (0.001)	0.00146*** (0.001)	0.00128*** (0.001)	0.00043* (0.002)	0.0002934 (0.002)	0.0000383 (0.002)
Marmara (B ₁)			0.002921 (0.025)			0.00568 (0.079)
Ege (B ₂)			-0.138*** (0.027)			-0.162* (0.078)
Akdeniz (B ₃)			-0.00784** (0.026)			0.00273 (0.074)
İç Anadolu (B ₄)			-0.164*** (0.026)			-0.232** (0.087)
Karadiz (B ₅)			-0.183*** (0.028)			-0.171** (0.083)
Doğu Anadolu (B ₆)			-0.002774 (0.031)			-0.122 (0.110)
İlmi-Teknik/Yöneticiler (M ₁)			0.287*** (0.046)			0.218* (0.095)
İdari/Hizmet/Ticaret (M ₂)			-7.558E-03 (0.017)			0.261*** (0.047)
Tarım/Orm/Balıkçılık (M ₃)			-0.543*** (0.033)			-0.763*** (0.054)
10-24 Kişi (K ₂)			0.113*** (0.019)			0.279*** (0.049)
24'ten Fazla Kişi (K ₂)			0.332*** (0.017)			0.528*** (0.041)
R ²	0.249	0.251	0.311	0.252	0.253	0.403
N	10046	10046	10046	2195	2195	2195

Not: Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.

Bağımlı Değişken = ln(ücret/saat)

Baz Değişkenler:

Okuma Yaz

***%1 seviyesinde anlamlı.ama Bilmiyor (E₁)

Güneydoğu Anadolu (B₇)

Tarım Dışı Üretim Faaliyetleri (M₄)

10 Kişiden Az (K₁)

*%10 seviyesinde anlamlı

**%5 seviyesinde anlamlı